

A HORTHY-FASIZMUS AGRESSZÍV KATONAI TERVEINEK ELŐTÉRBE KERÜLÉSE AZ 1927—1929-ES ÉVEKBEN

Írta: Godó Ágnes őrnagy

*Horthy-Magyarország nemzetközi és belső helyzete
az 1927—1929-es években*

A KAPITALIZMUS ÁTMENETI és részleges stabilizációja nem küszöbölte ki az egyes imperialista államok közötti mély ellentéteket. Sőt! Ezekben az években már megmutatkoztak a közeledő gazdasági világválság jelei is, amelynek megakadályozása minden imperialista ország egyik legfőbb vágya volt. Ehhez olyan megoldásokban reménykedtek, amelyek objektíve még mélyrehatóbbá, még átfogóbbá tették az 1929-es év végén kirobbanó kapitalista gazdasági világválságot.

Az 1927-es évben még jobban kiéleződött a harc a piacokért, a nyersanyagforrásokért és a hozzájuk vezető utak feletti uralom biztosításáért.

Különösen elmélyültek és hevesse váltak az ellentmondások az *Egyesült Államok* és Anglia között. Az amerikai imperializmus szívós kitartással igyekezett Angliát a világpiacon háttérbe szorítani és Európában is gazdasági és politikai befolyását csökkenteni az amerikai behatolás fokozása érdekében.

Anglia helyzete igen nehéz volt. A nemzeti felszabadító mozgalom főleg angol gyarmatokon lángolt fel és ez a tény nagymértékben meggyengítette az angol gyarmati imperializmus stabilitását. Az angol kormánynak komoly problémákat okozott belső társadalmi nehézségeinek megoldása is, minde mellett erejének nagy részét lekötötte az a harc, amelyet Franciaországgal folytatott elsősorban európai és földközi-tengeri uralmának biztosítása céljából.

Franciaország minden eszközzel a versailles-i rendszer

fenntartására törekedett és elsősorban Németország megerősödésének kívánt gátat vetni. Itt szembe került nemcsak Anglia, de az Egyesült Államok külpolitikai tevékenységével is. Elsősorban azért, mert — különösen az amerikai imperializmus — határozottan Németország megsegítésére törekedett. Egyrészt annak érdekében, hogy a német imperializmus fizetőképessé váljon, másrészt — és ebben támogatóra lett Angliában —, hogy a németek gazdasági és katonai erejének fokozásával a világgazdasági válságot egy szovjetellenes intervencióval odázzák el. Ebben a tervben a faltörő kos szerepét a revansvágyó Németországnak szánták. Németország ilyen megsegítését kísérelték meg az ún. Young-terv elfogadásával, amely a német jóvátételi kötelezettségek összegét lényegesen csökkentette.

Németországban azonban az egyre erősödő revans-szervezetek mind határozottabban követelték a teljes revíziót, a német jóvátétel teljes elengedését. A hitlerista rohamosztagok szüntelenül provokációkat hajtottak végre a franciák által megszállt Rajna-vidéken és a lengyel határ mentén. Politikai hadjáratot indítottak Danzignak és Memelnek Németországhoz való visszacsatolásáért. A revansvágyó náciak nyílt követelődéseit és terrorcselekményeit a hivatalos német politika igyekezett mérsékelni és fékezni —, de lényegében ezekkel a követelésekkel egyetértett, bár még nem tartotta időszerűnek a revíziós követelések nyílt hangoztatását és ezért ekkor Hindenburg és politikai törzskara a módszereket illetően próbált finomkodni.

Angliának a földközi-tengeri uraloméért folytatott harcát továbbra is élénken támogatta *Olaszország* — amennyiben az a francia befolyás gyengítését célozta. Viszont az angolok is támogatták az olaszokat a földközi-tengeri és balkáni megerősödésben, abból a célból, hogy Olaszország és Franciaország közötti vitában végül is Anglia legyen a nyertes. Az angol „jóindulat” és közbenjárások eredményeképpen az olasz imperializmus nemzetközi helyzete szilárdabb lett. Sikerült megkötnie az olasz—abesszin barátsági, döntőbírósi és kereskedelmi szerződéseket — amelyek nemcsak politikai és gazdasági sikereket jelentettek számára, de előkészítették Abesszínia katonai megszállását is. Ugyancsak Anglia támogatásával sikerült a tengeri kérdésben Franciaország érdekei ellenére eredményeket elérnie. Viszont nem törődve az angol imperializmus neheztelésével és tiltakozásával, imperialista célkitűzéseinek határozott megvalósítására törekedett az arab Kelet országaiban és egymás után kötötte meg szerződéseit az arab országokkal — Anglia hátrányára.

Fokozódott a koncon való marakodás a Csendes-óceán térségeiben is Anglia, az Egyesült Államok és Japán között. Dacára az 1921/22-es washingtoni konferencia határozatainak — amely lényegében az amerikai uralmat kívánta biztosítani —, a militarista Japán következetes aknamunkája megakadályozta a konferencián túlsúlyba jutott amerikai érdekek teljes érvényesülését.

Az imperialista hatalmak érdekkellentéteinek kiéleződése kifejezésre jutott a háborús veszély fokozódásában. Ezekben az években javában folytak a nemzetközi leszerelési konferencia előkészítésének munkálatai,¹ ugyanakkor hallatlan méreteket öltött a fegyverkezés minden kapitalista államban. Elsősorban azok az államok fokozták katonai erejüket, amelyek a versailles-i békehatározatokkal elégedetlenek voltak: így Németország, Olaszország és Japán.

A tárgyalat időszakban a nemzetközi helyzet tehát igen feszült volt és az a törekvés jellemezte, hogy az egyes imperialista hatalmak a közelgő válsággal kapcsolatos problémáikat a másik ország rovására oldja meg. Az imperialista államok közül a legnehezebb helyzetben Anglia volt. Az angol kormány minden erővel meg akarta akadályozni nemcsak a válság kitörését az országon belül, de az amerikai, a francia, az olasz és a német imperializmus előretörését is Anglia kárára. Nem véletlen tehát, hogy az ellentétek és nézeteltérések lecsillapítására egy újabb szovjetellenes intervenció megszervezését javasolta. Ehhez meg is tette az első lépést azzal, hogy megszakította a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval. Az imperialista hatalmak *elvileg* egyetértettek az angol elképzelésekkel, annál is inkább, mivel a Szovjetunióban a kommunista párt lenini terve alapján megindult az iparosítás programjának a valóra váltása. Tisztán látták, hogy az ország iparosítása — ezen belül elsősorban a nehézipar fejlesztése — a Szovjetunió védelmi képességének megerősödését fogja eredményezni, mégsem tartották időszerűnek egy újabb fegyveres intervenció megindítását a szovjethatalom ellen.

Az angol imperializmus nyílt, agresszív diplomáciai támadását — az angol katonai körök nagy csalódására — egyetlen állam sem támogatta, éspedig elsősorban *gazdasági megfontolásból*. Ugyanis a Szovjetunióval folytatott kereskedelemre

¹ Sőt az amerikai-francia kezdeményezésre megkötött Kellogg-Briand-paktum (1928. augusztus 27.), a „béke” egyezménye is erre az időszakra esett. A paktum kimondta, hogy a „háború nem eszköze a nemzetközi politikának”, tehát a viszályokat nem fegyveres erőszak útján kell megoldani.

Ezt a paktumot 44 állam, köztük Magyarország is aláírta. Közben támadó tervek sokasága született a Szovjetunió és egymás ellen.

egyetlen kapitalista állam sem fizetett rá. Márpedig ilyen tény a túltermelési válság küszöbén elsőrangú fontosságú. De megfontolásra készítette a Szovjetunióval diplomáciai kapcsolatban levő államokat az is, hogy egy újabb „keresztes hadjárat” a békepolitikát folytató Szovjetunió ellen ismét kiváltaná saját országaikon belül a tömegek heves tiltakozását, amire viszont politikai hatalmuk stabilitása szempontjából egyáltalán nem volt szükségük.

Anglia tehát intervencióis törekvéseiben egyelőre magára maradt és kénytelen volt kiegyezni a kapitalista országoknak a Szovjetunió gazdasági elszigetelésére irányuló politikájával, azzal, hogy nem adtak kölcsönt, hitelt a szovjet államnak és akadályozták külkereskedelmének kétoldalú kiszélesítését. Az angol tőkések nyomására Anglia kormánya 1929-ben kénytelen volt ismét felvenni a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval, miután a kereskedelmi viszonyok megszakítása következtében az egész angol külkereskedelem súlyos károkat szenvedett. Így a szovjetellenes imperialista egységfront megteremtése még a világgazdasági válság küszöbén sem sikerült. A Szovjetunió harca a békéért, a két rendszer békés egymás mellett éléséért erősebbnek és hathatósabbnak bizonyult az ellentéteket és belső nehézségeket fegyveres intervenció útján megoldani szándékozó imperialista törekvésekkel szemben.

A Horthy-kormányzat a nemzetközi helyzet feszültségét, a háborús készülődések fokozódását nagy örömmel üdvözölte. Megelégedéssel vette tudomásul a revíziót követelő államok határozott megerősödését és előretörését.

Az olasz—magyar szerződés megkötésével és a katonai, valamint a pénzügyi ellenőrzés megszűntével kialakult kedvezőbb nemzetközi feltételek és a nemzetközi helyzet alakulása az 1927—1929-es években a horthysta vezetés értékelése szerint elérhető közelségbe hozták a magyar uralkodó osztályok revíziós vágyainak megvalósulását is. De reálisnak látták e vágyak elérését *belpolitikai* szempontokból is.

Az 1927/29-es évek a magyarországi stabilizáció második szakaszát jelentik. Ha a stabilizáció első időszaka a kalandor politika bizonyos fokú erősödéséhez vezetett, a második időszakra ez még fokozottabban vonatkozik.

A külföldi tőke támogatásával az ellenforradalmi rendszer pénzügyi és gazdasági helyzete megszilárdult. Ez kihatott a politikai konszolidációra is. Úgy látszott, hogy a Horthy-rendszer valóban megerősödött gazdaságilag és politikailag egyaránt. Ebben a meggyőződésben éltek a magyar uralkodó osztályok is, de ez a nagy-bizakodás számos negatívummal volt terhes.

Az ország pénzügyi és gazdasági szanalása a vagyonos osztályok érdekeinek megfelelően történt. Ennek következtében a dolgozó tömegeknek még nagyobb terheket kellett elviselnie. Eltörölték az örökösödési adót és csökkentették a földbirtok adóját, — de nőtt a fogyasztási és a forgalmi adó, az egyházi-, a földadó, a közszükségleti cikkek ára emelkedett, megduplázódtak a házbérek stb.² Mindez a kisembereket sújtotta és a tömegek elnyomorodását fokozta, állandó és magas létszámú munkanélküliséget eredményezett. Magyarország agráripari ország volt, amíg 1920/21-ben a nemzeti jövedelem 41,8⁰/₀-át a mezőgazdaság, 29,8⁰/₀-át az ipar adta, addig 1928/29-ben ez az arány a következőképpen alakult: a mezőgazdaság adta a nemzeti jövedelem 39,5⁰/₀-át, az ipar pedig a 32,4⁰/₀-át.³ A kölcsönök nagy részét, közel egyharmadát, a földbirtok támogatására, luxuspaloták és kaszárnyák, börtönök építésére fordították és csak igen kis hányadát fektették be az iparba — itt is elsősorban a könnyűiparba. Bár egész Európában a forradalom apálya volt, a dolgozó tömegek elkeseredése és nyomora olyan nagy méreteket öltött, hogy a különböző országokban egymás után robbantak ki a sztrájkok és a tüntetések. Ez az elkeseredettség fokozott mértékben tört fel az ellenforradalmi Magyarország munkásaiból és nincstelen parasztjaiból. 1928-ban 31, 1929-ben pedig 63 sztrájk zajlott le Magyarországon, elsősorban a vasasok, bányászok, építőmunkások és kubikosok részvételével. A sztrájkhullám komoly aggodalmat keltett a magyar burzsoáziában és földbirtokos osztályban.

A revíziós politikára való nyílt rátérésnek így nemcsak a nemzetközi és belpolitikai feltételeit látták biztosítottak, hanem *belpolitikailag szükségesnek* is tartották azt. Ezek lényegében a kiváltó okai annak az úgynevezett „aktív külpolitikának”, amelyet Bethlen István miniszterelnök meghirdetett és 1928 márciusában Debrecenben „új kormányprogramként” elfogadtatott. Az új kormányprogram nyíltan felvetette a revízió megvalósításának szükségességét, a gazdasági nehézségek megoldása érdekében (mivel a Horthy-rendszer a maga módján — úgyszintén „területszerzéssel” szerette volna a gazdasági válságot elkerülni). Bethlen hangsúlyozta, hogy Magyarország felszabadulása a különböző ellenőrzések és egyéb kötelezettségek alól és az olasz barátság elnyerése lehetővé tette, hogy „aktív

² Az állami bevételeknek több mint 28 százalékát az adók tették ki 1928/29-ben.

³ Berend Iván—Ránki György: Magyarország ipari színvonala az európai összehasonlítás tükrében a második világháború előtt. Közgazdasági Szemle, 1961. 1. szám, 63. oldal.

külpolitikát” folytassanak. Az „aktív” jelző természetesen más jelleget takart, mint ahogy azt első hallásra gondolnánk. Lényegében minden állam *aktív* politikát folytat úgy befelé, mint kifelé, más államokhoz való viszonyában, hiszen *érvényesíteni kívánja a gazdaságilag uralkodó osztályok akaratát és ehhez a diplomácia minden eszközét igénybe is veszi*. Bethlen az „aktivitást” nemcsak az ellenforradalmi rendszer nemzetközi kapcsolatainak megélénkülésére értette és nem is elsősorban erre. Az „*aktív külpolitika*” a Horthy-rendszer külpolitikájának *agresszív, támadó oldalát domborította ki*. A Horthy által 1919 végén meghirdetett külpolitikai program továbbra is érvényben maradt. Csakhogy a fő külpolitikai koncepció: *a revízió megvalósítása* az 1921—1927-es években a külpolitikai elszigeteltség és más objektív körülmények kényszerítő hatására *a kivárás, a résskeresés, a hatékonyabb tevékenység feltételeit biztosító taktikát* és manőverezést tette szükségessé. Az új helyzetben pedig ugyanezen külpolitikai stratégia érdekében a *támadó taktika* került előtérbe.

Bár a külpolitikai orientáció irányát és módszereit illetően voltak eltérések és viták a magyar reakció különböző csoportjai között, a *fő kérdésekben*: az ellenforradalmi rendszer megvédésében, a munkásmozgalom letörésében, a szovjetellenességben, a kommunista gyűlöletben, a terjeszkedési törekvésekben tökéletesen egyetértettek és támogatták az e kérdésekre alapozott új kormányprogram sikeres valóraváltását.

Az „*aktív külpolitika*” *lényege tehát az agresszív, revíziós célok nyílt meghirdetése volt*. Ennek következtében széleskörű, az egész országra és a külföldre is kiterjedő revíziós propagandamunka bontakozott ki, fokozódott a háborús készülődés, kidolgozták a Horthy-hadsereg fejlesztésének programját és a horthysta vezetők leplezetlenül beszéltek a revízió katonai eszközökkel történő végrehajtásának szükségességéről.

Horthy-Magyarország agresszív magatartásának visszhangja a kisantant államokban és Lengyelországban

Magyarország fokozott háborús tevékenységének megélénkülésére a kisantant államok fokozott katonai intézkedések megtételével válaszoltak.

A kisantant államok belső helyzetére általában jellemző volt mindaz, ami a közép-európai kapitalista országokról elmondható. Itt is a kapitalizmus átmeneti és részleges stabilizá-

ciója ment végbe és megerősödött a kapitalizmus gazdasági, politikai rendszere. Ezekben az országokban — különösen Romániában — komoly gazdasági nehézségek voltak. A gazdasági és politikai bajokat súlyosbították azok a kibékíthetetlen ellentmondások is, amelyek minden soknemzetiségű kapitalista államot — a burzsoázia és a munkásosztály közötti alapvető ellentmondáson kívül — fokozott mértékben gyengítenek. Mivel a kormányok energiáját saját bajaik nagyon lekötötték és kimerítették, egyetlen kisantant állam sem kívánta mindezeket még külső nehézségekkel is tetézni. Ezt azért szükséges hangsúlyozni, mert a horthysta-vezetés szüntelenül a szomszéd államok agresszív, háborús fellépéséről szónokolt.

Valójában egyik kisantant ország sem táplált háborús szándékot Magyarország irányában, sőt ellenkezőleg, igyekezett ez utóbbit megnyerni⁴ és akár a kisantantba be is vonni, hogy ezáltal a kis államok szilárd tömbjét hozzák létre a Szovjetunió ellen. Készek voltak a kisantant államok engedményeket tenni Horthyék javára, ha feltételeiket teljesítik. Ezek:

1. Magyarország csendesítse „Nagy-Magyarország” propagandáját és ne törekedjen a békeszerződés agresszív revíziójára.

2. Csökkentse a kisantant államokon belüli magyar nacionalista uszítást.

3. Szüntesse meg az ezeken az államokon belüli szeparatista mozgalmak nyílt erkölcsi és anyagi támogatását. (Pl.: Jugoszláviában a horvátokat, Csehszlovákiában a szlovák nacionalistákat támogatták nemcsak a magyar politikusok, hanem a különböző fasiszta pártok és a klérus is.)

Természetesen Horthyék ezeket a feltételeket egyáltalán nem kívánták teljesíteni, hiszen ez azt jelentette volna, hogy feladják eddigi külpolitikai koncepciójukat. Akárcsak az 1921—1927-es években, úgy most sem értették meg, hogy Magyarországnak gazdaságilag a legelőnyösebb a kisantanttal való meg egyezés lett volna. Azért gazdaságilag, mert a kisantant országokkal való békés külpolitikai kapcsolatok a Horthy-rendszer külpolitikájának jellegén nem változtattak volna. Akár békés, akár háborús külpolitikát folytatnak Horthyék, az mindenképp *szovjet- és népellenes, imperialista jellegű* lett volna. Az antant hatalmak nem véletlenül törekedtek arra, hogy Horthy-Magyarországot és szomszédjait közelebb hozzák egymáshoz. Horthyék revíziós katonai készülődései *objektíve* bizonyos fokig nehezítették a kisantant felhasználását a szovjetellenes ter-

⁴ Példa erre többek között az ún. optáns-perek, amely a romániai és szlovákiai magyar földbirtokosok kártalanításával foglalkoztak.

vek érdekében. A már 1918-ban eltervezett ún. *egészségügyi övezet* megszervezése a Szovjetunió körül ily módon lényegében még a húszas évek végén sem ért el az imperialisták számára megnyugtató eredményeket — nem utolsósorban a magyar ellenforradalmi rendszer revíziós, támadó jellegű külpolitikája következtében.

Ilyen körülmények között a kisantant államok arra törekedtek, hogy elsősorban katonailag biztosítsák magukat Magyarországgal szemben. Ez a célkitűzés természetesen nem volt újkeletű, hiszen maga a kisantant is, mint államok szövetsége elsősorban a magyar katonai tervezetések és revíziós törekvések megakadályozása céljából jött létre a húszas évek elején. Annakidején a kisantant államok egyezményei három különálló megállapodásból álltak: a csehszlovák—román, a román—jugoszláv és a jugoszláv—csehszlovák egyezményekből. Mindhárom politikai és titkos katonai részből állt, amelyekben szabályozták a szerződő felek magatartását Magyarországnak bármely fél ellen irányuló provokatív támadása esetére. A román—jugoszláv szerződésnek Bulgária ellen irányuló éle is volt. A kötelezettségeket azonban csak általános érvényű kifejezések rögzítették, a fegyveres erőkre vonatkozó adatok eltérőek és igen bizonytalanok voltak.⁵

Ezeket a szerződéseket 1924 folyamán meghosszabbították, illetve felújították és bővítették, amennyiben megállapodtak abban, hogy csehszlovák és jugoszláv részről milyen intézkedéseket foganatosítanak abban az esetben, ha a *Szovjetunió* megtámadná Romániát.

Anglia fokozott előretörése Közép-Európában és Olaszország terjeszkedést célzó Balkán-politikája azonban már a húszas évek közepén bomlást idézett elő a kisantant táborában. Franciaország — a kisantant kezdeményezője — háttérbe szorult, befolyása csökkent. Legveszélyesebb ellenfele az Anglia által támogatott olasz fasizmus volt. Az olasz—jugoszláv, az olasz—csehszlovák barátsági szerződések nemcsak a franciák vezetőszerepét gyengítették a kisantant államokban, hanem gyengültek azok a szálak is, amelyek a kisantant országokat egymáshoz fűzték. A nemzetközi politikában a kisantant, mint *politikai tényező* nem játszott szerepet, de még részletkérdésben sem tudtak egységesen fellépni. Példa erre a magyar frankhamisítás esete. Akárcsak az 1921-es Sokol-hamisítás, úgy a frankhamisítás is azt a célt szolgálta, hogy anyagilag fedezze Horthyék uszító és bomlasztó propagandáját a szomszédos ál-

⁵ H. L. VKF. 1927. 70. doboz. 1222/Bizalmas.

lamokban. Ez minden kisantant tagállam előtt világos volt. Ennek ellenére a frankhamisítás leleplezésekor a csehszlovákoknak mégsem sikerült társaikat egységes állásfoglalásra bírni Magyarország ellen. Sőt, éppen ebben az időben kezdeményezte a tárgyalásokat Jugoszlávia a magyar kormánnyal, Románia pedig határozott passzivitást tanúsított.

1926-ban a kisantant államok külön útjaik következtében még inkább eltávolodtak egymástól. A románok a lengyelekkel kerestek megegyezést a Szovjetunió ellen és megújították az 1921 márciusában kötött szerződést. Ugyanakkor megkötötték a garanciális szerződést Franciaországgal (1926. június 10.) és Olaszországgal is (1925. szeptember 16.). Románia kétszínű játékot űzött azáltal, hogy a franciák mellett az olaszokat is igyekezett megnyerni annak érdekében, hogy szentesítsék Besszarábia erőszakos román megszállását és garantálják a meglévő román—szovjet határ sérthetetlenségét.⁶

Bár a különböző szerződések a kisantant egysége megerősödésének látszatát keltették, valójában arra mutattak, hogy mindegyik tagállam a maga érdekeinek biztosítására szerette volna felhasználni a kisantantot és az azt támogató imperialista nagyhatalmak jóindulatát és segítségét.

Közös nevezőre ezek a kisantant államok, főleg Magyarországgal szemben tudtak úgy-ahogy jutni, 1927 után, miután az állandó katonai ellenőrzés megszüntetése Magyarországot fellett és a magyar külpolitika támadó taktikájának előtérbe kerülése háborús veszélyt jelentett számunkra.

A különféle kisantant-szerződések tartalmát 1927 elején pontosították. Így az egyezmények a következő háborús esetekre szóltak:⁷

A csehszlovák—jugoszláv katonai szerződés:

1. Ha Magyarország megtámadja Jugoszláviát vagy Csehszlovákiát,
2. Ha Olaszország megtámadja Jugoszláviát.

A csehszlovák—román katonai szerződés:

1. Ha Magyarország megtámadja Csehszlovákiát vagy Romániát,
2. Ha valamely más állam megtámadja Csehszlovákiát vagy Romániát.

⁶ A Szovjetunió kormánya ez ügyben tiltakozó jegyzéket adott át úgy a francia, mint az olasz kormánynak, kifejezve benne tiltakozását, valamint azt, hogy Románia támogatását Besszarábia anektálásában barátságatlan cselekedetnek minősíti francia és olasz részről a Szovjetunió ellen. (1926. október 2.)

⁷ H. L. VKF. 1927. 70. doboz. 1222/Bizalmas.

A román—jugoszláv katonai megegyezés 8 különböző hadi-esettel foglalkozott:

1. Ha Magyarország egymagában támadná meg Romániát,
2. Ha Magyarország egyedül támadná meg Romániát, de időközben szövetséget kötne Bulgáriával vagy a Szovjetunióval,
3. Ha Magyarország egymagában támadná meg Jugoszláviát,
4. Ha Magyarország Bulgáriával szövetségben támadná meg Jugoszláviát,
5. Ha a Szovjetunió egymagában támadná meg Romániát,
6. Ha a Szovjetunió Magyarországgal és Bulgáriával együtt támadná meg Romániát,
- 7—8. Ha Bulgária megtámadná Romániát vagy Jugoszláviát.

Az 1927-es megállapodások tehát főleg Magyarország ellen, részben pedig Bulgária és a Szovjetunió ellen irányultak és konkrétan Magyarország ellen az alábbi kötelezettségeket tartalmazták:

A) *Ha Magyarország szövetségesei nélkül támadná meg a kisantant államok egyikét.*

1. Ha Csehszlovákiát támadná meg, akkor érvénybe lépnek: a csehszlovák—román és a csehszlovák—jugoszláv katonai megállapodások. Ezek szerint:

Csehszlovákia erőit (6 gyalog-, 1 lovashadosztályt) a Garam és Kassa közötti területen összpontosítja, erőinek zöme és a román csapatok magyar területen a Duna—Tisza közén működnek. Budapest megtámadására ebből 2 gyaloghadosztályt és 1 lovasdandárt vetnek be.

Románia hadat üzen Magyarországnak és a csehszlovák hadsereg támogatására 9 gyaloghadosztályt és 1 lovashadosztályt mozgósít és megtámadja a magyar haderőt. Hadműveleti területe: Nagyszalonta—Nagykároly—Szolnok—Tokaj térsége.

Jugoszlávia 3 gyalog- és 1 lovashadosztállyal délről indít támadást Magyarországra ellen. A cseh—jugoszláv együttműködésnél számításba vették Magyarország nyugati határai menti helységek elfoglalását és ezáltal Magyarország teljes körülrésének a lehetőségét is.

2. Ha Romániát támadná meg, akkor érvénybe lépnek: a román—csehszlovák és a román—jugoszláv katonai megállapodások. Eszerint:

Románia haderejét kidolgozott hadműveleti tervei szerint veti be.

Csehszlovákia hadat üzen Magyarországnak és a román hadsereg támogatására 6 gyaloghadosztályt és 2 lovasdandárt mozgósít, ezeket a Losonc—Kassa közötti területen összpontosítja és a Duna—Tisza közén támadást indít a magyar erők ellen.

Jugoszlávia 3 gyalog- és 1 lovashadosztályt mozgósít, biztosítja a Duna—Tisza közötti déli határsávot.

Románia megtámadása esetén érvénybe lép az 1926. augusztus 26-i francia—román katonai egyezmény is, melynek értelmében Franciaország hadat üzen Magyarországnak és Románia rendelkezésére bocsátana 9 európai francia gyaloghadosztályt.

3. Ha Jugoszláviát támadná meg, akkor az érvénybe lépő jugoszláv—román és jugoszláv—csehszlovák katonai egyezmények alapján.

Jugoszlávia összeróit beveti Magyarország ellen, kivéve bizonyos katonai egységeket, amelyek Jugoszláviát Olaszországgal szemben biztosítanak;

Románia 6 gyalog- és 1 lovashadosztályt mozgósít. Figyeli és biztosítja a Fehér-Körös—Maros közötti határszakaszt;

Csehszlovákia 6 gyaloghadosztályt és 1 lovashadosztályt mozgósít, hadat üzen Magyarországnak és támadást indít 2 gyalog- és 1 lovasdandárral Budapest ellen.⁸

B) Ha Magyarország szövetségessel támadná meg valamelyik kisantant országot, pl. a Szovjetunióval vagy Bulgáriával, akkor Csehszlovákia esetében az egyezményben vállalt kötelezettségek ugyanazok. Románia esetében is, csupán abban az esetben, ha a Szovjetunió is támogatná Magyarországot, akkor a jugoszláv hadsereg $\frac{1}{3}$ részét Magyarországon veti be. Jugoszlávia esetében Románia teljes fegyveres erejével támogatja Jugoszláviát, csupán 9 gyalog- és 1 lovashadosztályt használ fel a szovjet—román határ biztosítására, egyébként a már ismertett kötelezettségek lépnek érvénybe.

Már ezen az értekezleten felvetődött a közös főparancsnokság kérdése és elvi megállapodás is jött létre, hogy közös hadműveletek esetén Ausztria elleni háborúban csehszlovák, Magyarország ellen román, Bulgária ellen pedig jugoszláv vezetést valósítanak meg.

⁸ A Csehszlovák hadsereg szervezetében 1 hadosztály 2 dandárból állt.

A román—jugoszláv katonai megállapodás 1928 elején módosult, mivel Jugoszlávia számolt egy esetleges olasz támadással is. Ezért ha Jugoszlávia Olaszország irányában fokozott erő kifejtésre kényszerülne, Magyarország Jugoszlávia elleni támadása esetén Románia azonnal hadat üzenne Magyarországnak és Bulgáriának is. Viszont, ha a Szovjetunió megtámadná Romániát, akkor Jugoszlávia a Szovjetunióknak üzenne hadat.⁹

Ezeket a titkos katonai megállapodásokat — amelyek lényegében tehát az 1921/22-es, illetve 1924-es szerződések kibővítései voltak — az 1929-es évben újra meg kellett hosszabbítani. Ennek érdekében 1929 áprilisában Bukarestben előkészítő tárgyalások kezdődtek.

Ezen a budapesti csehszlovák és jugoszláv katonai attasék a román nagyvezérkarral arról folytattak megbeszéléseket, hogy „a legközelebbi kisentente konferencián egy közös kisentente szerződés megkötését határozzák el, a megfelelő katonai szerződéseket is egy közös katonai egyezményre egyesítsék.”¹⁰

A kisantant országok soron következő konferenciájukat május 20—22. között tartották meg Belgrádban. Ezen a fő téma a közös *politikai terv* megvitatása és elfogadása volt, ami azonban a fennálló ellentétek miatt nem járt sikerrel. Ezzel egy időben, május 18—24. között Bukarestben a három kisantant ország vezérkari főnökei¹¹ és a francia nagyvezérkar részéről Nollet tábornok, a francia Legfelsőbb Haditanács tagja megbeszéléseket folytattak a kisantant államok együttműködésének kérdéseiről.¹²

A tárgyaláson a következőkről volt szó:

1. A francia—román katonai szerződések megváltoztatásáról, illetve hozzáidomításukról a fennálló helyzethez. Nollet tábornok az értekezleten előterjesztette a francia nagyvezérkar kívánságait a szerződés megváltoztatását illetően. Azt javasolta, hogy ez a megváltoztatott szerződés *tisztán védelmi jellegű* legyen és kizárólag Oroszország és Németország ellen irányuljon, Magyarország ellen nem. Franciaország továbbra is támogatná Romániát hadianyaggal és műszaki segédszeméllyel, de *megszűnne a közvetlen francia csapatsegítés kötelezettsége*. Ehelyett közvetett úton támogatná Romániát, pl. egy orosz—román háború esetén oly módon, hogy Franciaország tetemes

⁹ H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 122.064/eln.

¹⁰ H. L. VKF. 1929. 83. doboz. 20.219/titkos.

¹¹ Csehszlovák részről Sirovy tábornok vkf. és Chalupa Vladimír tábornok; jugoszláv részről Milovanovic tábornok vkf., Maric tábornok és Zivkovic vk. ezds.; francia részről még Pellegrini tábornok vettek részt.

H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 121.466.

¹² H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 122.064/eln.

erőket összpontosítana Németország ellen, ezáltal Lengyelország (Románia szövetségese Oroszország ellen) mentesülne nyugati határainak fokozott mértékű biztosításától. Német-francia háború esetén viszont Románia Oroszországgal szemben pótolná a lengyel erőket, ezáltal lehetővé tenni, hogy Lengyelország (mint Franciaország németellenes szövetségese) minél több erőt alkalmazhasson Németország ellen.

Nollet javaslatát a román nagyvezérkar elfogadta.¹³

2. A megbeszélések fő témája a *kisantant katonai szerződéseinek egységesítése* volt, ezzel kapcsolatban tárgyaltak a közös főparancsnokság, a „közös kisantant-hadsereg” a közös hadműveleti tervek kérdéséről és egyéb idevonatkozó részproblémákról.

A katonai szerződések egységesítését az tette időszerűvé, hogy 1929 nyarán jártak le az eddigi többszörösen megújított megegyezések.

A közös katonai egyezmények létrehozását azonban hosszas vita után elvetették, ellenben sikerült megállapodniuk a fennálló szerződések módosítása terén számos olyan kérdésben, amelyek ténylegesen közelebb hozták egymáshoz az egyes kisantant államokat és egységesebbé, határozottabbá és főleg hatásosabbá tették volna a szerződő felek katonai fellépését az általuk feltételezett bármely háborús eset fennforgása esetén.

A módosítások elsősorban a Magyarország elleni erőkiejtés kiegyenlítésére vonatkoztak.¹⁴

Eddig Magyarországnak valamelyik kisantant állam elleni támadása esetén önműködően mindhárom kisantant-ország fegyveresen lépett volna fel. Az *erőkiméret*, melyet az egyes szerződőknek adott esetben *Magyarország ellen* alkalmaznia kellett volna, így oszlott meg:¹⁵

Csehszlovákia részéről minden esetben 6 gyalog- és 1 lovashadosztályt (ebből 2 gyaloghadosztályt és 1 lovasdandárt Budapest megtámadására).

Románia részéről, ha Csehszlovákia szövetségese, akkor 9 gyalog- és 1 lovashadosztályt, ha Jugoszlávia szövetségese, akkor a keleti határ biztosítására alkalmazott 9 gyalog- és 1 lovashadosztály kivételével az egész fegyveres erejét.

Jugoszlávia részéről minden esetben 3 gyaloghadosztályt és 1 lovasdandárt kellett a közös hadműveletekben rendelkezésre bocsátani.

Ebből kitűnik, hogy az egyes szerződő felek kötelezettségei

¹³ H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 121.466/eln.

¹⁴ H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 122.698.

¹⁵ H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 123.124/eln.

egymáshoz viszonyítva lényeges eltéréseket mutattak. A leg-súlyosabban Románia volt megterhelve, ehhez járult még az is, hogy mindhárom állam közül éppen Románia volt a legfejlettebb, gazdaságilag és katonailag a legelmaradottabb ország. Ugyanakkor a francia anyagi segítség realizálására sem volt sok reménye.

Eppen ezért a román nagyvezérkar azzal a kéréssel fordult szövetségeseihez, hogy hozzák összhangba a katonai kötelezettségeket. Ezt a tanácskozáson ténylegesen meg is valósították. Ennek következtében Magyarország támadó fellépése esetén mindhárom állam hadirendszerü erőinek valamivel több mint $\frac{1}{3}$ -át alkalmazta volna.

Igy: Csehszlovákia 8 gyaloghadosztályt, 2 hegyi dandárt és 2 lovasdandárt (összereje: 24 gyaloghadosztály, 2 hegyi dandár és 3 lovasdandár).

Románia 12 gyalog- és 1 lovashadosztályt (összereje: 34 gyalog- és $3\frac{1}{2}$ lovashadosztály).

Jugoszlávia 9 gyalog- és 1 lovashadosztályt (összereje: 27 gyalog- és 3 lovashadosztály).¹⁶

Azaz Magyarország ellen összesen 30 hadosztály és 3 lovashadosztály került volna mozgósításra, illetve bevetésre. A kisantant államok ilyen nagy erőösszpontosítási törekvése abból a feltevésből táplálkozott — mint ez a kisantant hírszerző szervek irataiból is kitűnik —, hogy Magyarország hadrafogható erejét 1929-ben 21 gyalog- és 2—3 lovashadosztályra becsülték. Ily módon erősen túlértékelték a Horthy-rendszer katonai erejét, amely egyébként soha nem állt arányban a magyar katonai vezetés imperialista, rabló terveivel.

A kisantant államok az erőegységesítés tárgyalása során megvitatták egy „közös kisantant-hadsereg” létrehozását indítványozó román javaslatot is. Ennek lényege az volt, hogy az egyes szerződő felek által rendelkezésre bocsátandó erőket egy közös hadseregbe tömörítsék, állandó hadrenddel és létszámmal. Így a fent ismertetett összerő minden esetben elegendő lenne arra, hogy Magyarországot a lehető legrövidebb idő alatt meghátrálásra kényszerítsék.

A résztvevő államok a „közös kisantant-hadsereg” létesítését nem támogatták, azzal azonban, hogy az erőelosztást kiegyenlítették és elfogadták, hogy — mivel Románia adja a legtöbb katonai erőt — a *Magyarország elleni hadműveleteket a román erők főparancsnoksága vezesse*,¹⁷ lényegében megközeleltették a román javaslat célját.

¹⁶ H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 123.124/el.n.

¹⁷ H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 121.466/el.n.

A kisantant májusi katonai konferenciáján megállapodtak abban is, hogy a megbeszélések során elfogadott módosítások alapján kidolgozzák az újabb titkos katonai egyezmény tervezetét, valamint abban is, hogy az augusztus 26-án végrehajtandó csehszlovák hadgyakorlaton mindhárom állam vezérkari főnökei részt vesznek.

Az 1929. szeptember 1-én aláírt titkos kisantant katonai szerződések a fenti megállapodásokat tartalmazták.

A kisantant államok 1929. évi tárgyalásainak eredményességét értékelve a következőkre derül fény:

Franciaország külpolitikai tevékenysége ismét felélénkült. Eszközként Közép-Európában továbbra is a kisantantot akarta felhasználni, mégpedig úgy, hogy *egyrészt* közeledést eszközöljön a kisantant-államok és *Lengyelország* között, *másrészt csökkentsé* a francia kötelezettségeket a kisantant államok irányában. A kisantant-konferencia igen alkalmas volt a francia diplomácia számára, hogy a francia és a román katonai vezetés eszmecsereit folytathasson jelentős katonapolitikai kérdésekről. A franciáknak sikerült is elérniök, hogy a közvetlen katonai beavatkozás kötelezettségét elejtsék. De, hogy továbbra is biztosítsák Románia függőségét, hangsúlyozták a hadianyagszállítások kötelezettségét. Sikerült azt is elérnie a francia katonai vezetésnek, hogy a francia—román katonai szerződésben rögzítsék a szerződő felek magatartását egy esetleges német—francia vagy lengyel—román—orosz háború esetére.

Az a tény, hogy Franciaország Magyarország ellen nem kívánt közvetlen katonai erővel közbelépni, korántsem jelentett Magyarországgal szemben francia „hangulatváltozást”. Egyszerűen arról volt szó, hogy a franciák nem kívánták a román—magyar viszonyt élezni, mivel politikájuk érvényesítése a lengyel—román közeledést tette kívánatossá Németország és a Szovjetunió elleni esetleges fellépés érdekében.

A *kisantant-államok* közötti politikai ellentétek ellenére a magyar agresszív külpolitika felélénkülésének ellensúlyozása érdekében *katonailag határozottan közeledtek egymáshoz*. Az erők ésszerűbb elosztása, a közös hadműveleti tervek konkrétizálása — még ha ez nem is szerződésileg, csupán vezérkarok közötti megállapodás formájában is történt — kétségtelenül jelentős előrelépést jelentettek egy esetleges háborús konfliktus esetén követendő egységesebb kisantant magatartáshoz.

Az erők azonban nemcsak mennyiségileg, (a Horthy-hadsereg létszáma 1927-ben 22 000, 1930. október 1-én pedig 42 000 fő volt), hanem elsősorban *minőségileg* is lényegesen felülmúlták Magyarország haderejét. Különösen Csehszlovákia katonai

ereje felelt meg a korszerű háború követelményeinek.¹⁸ Hadserege úgy felszerelés, mint fegyverzet tekintetében jól ellátott volt. A korszerű fegyvernemek közül pedig elsősorban légierije volt jelentős, de komoly lépéseket tettek főleg a nehéztüzérség és a páncélos fegyvernem fejlesztése terén is. Hasonló — bár minőségileg gyengébb — szinten állt Jugoszlávia is.¹⁹ 1924 óta ez az ország is erőteljesen fejlesztette légierijét, meglehetősen erős dunai hajórajjával rendelkezett és a komoly gazdasági nehézségek ellenére is a jugoszláv hadsereg általános technikai felkészültsége és ellátottsága jóval magasabb színvonalú volt, mint a Horthy-hadseregé. A román haderő nagy létszáma (1928-ban kb. 180 000 fő) ellenére nem képviselt komoly katonai értéket,²⁰ ha ezt — mondjuk — Jugoszláviához viszonyítjuk. A hadianyaggyártás terén alapjában külföldi támogatásra szorult. Többek között ez a tény is kényszerítette Romániát arra, hogy Franciaországon kívül olasz, sőt német²¹ gazdasági kapcsolatokat is kiépítsen — ami természetesen sem Csehszlovákia, sem Lengyelország, sem Franciaország külpolitikai irányvonalával nem egyezett meg.

Összegezve a kisantant-országok katonai lehetőségeit, teljesen indokoltnak látszana a Horthy-kormányzat nyugtalansága, ha a kisantant *támadólag* lépett volna fel Magyarországgal szemben. Horthyék természetesen mindenképpen *ilyen jelleget* szerettek volna adni a kisantant-megállapodásoknak. E célból egyáltalán nem titkolták, sőt *eltúlozták* azoknak katonai veszélyességét. Az összes elérhető nemzetközi fórumon rémítő szavakkal ecseteltek azt a veszélyt, amely egész Európát fenyegeti a kisantant személyében. „A kisantant államok háborúra készülnek... hiába minden Kellog-paktum, Locarno szelleme nem bír teret hódítani... Nem Magyarország, hanem a kisantant veszélyezteti a békét.”²²

„A kisantantnak az a célja — hangoztatták —, hogy magatartásával felingerelje a semleges Magyarországot, hogyha ez utóbbi végül is jogos önvédelemből katonailag lépne fel — eltiporják.”²³

Ez az érvelés Horthyéknak arra volt jó, hogy indokolják a saját és a nemzetközi közvélemény előtt a háborús készülődés, a katonai megerősödéstre tett intézkedések létjogosultságát. A

¹⁸ H. L. VKF. 1928. 76. doboz. Csehszlovákiáról jelentés.

¹⁹ H. L. VKF. 1928. 76. doboz. 23.693/titkos.

²⁰ H. L. VKF. 1928. 76. doboz. Jelentés Romániáról.

²¹ 1928-ban Románia gyorskölcsönt kapott Németországtól. A két ország közötti közeledést szolgálta Seeckt német tábornok erdélyi látogatása is.

²² Magyar Külpolitika, 1929. szeptember 21—28. számok.

²³ Uo.

tények meghamisításával a kisantant-országok katonai előkészületeinek okát nem a magyar agresszív külpolitikában, hanem Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia magyarelleses háborús törekvéseiben határozták meg.

Ezen államokkal szembeni ellenséges hangulatkeltés azzal a következménnyel járt, hogy még jobban kiéleződött a helyzet Horthy-Magyarország és szomszédai között és még nyilvánvalóbb lett az „aktív külpolitika” megvalósításához szükséges feltételek irreális volta.

Ehhez járul még az is, hogy ezekben az években Lengyelország határozottan közeledett a kisantant-államokhoz, tárgyalásokat folytatott velük, sőt több — bár nem nagy jelentőségű — megállapodás is jött létre.²⁴ A Horthy-kormányzatot ez igen érzékenyen érintette, hiszen Szlovákia visszaszerzéséhez elsősorban Lengyelország barátságos magatartására, sőt közreműködésére számítottak. Újból tért hódított a magyar diplomáciában a „lengyel—magyar határ” ábrándja (ez egyébként az egész korszak revíziós propagandájában hol erőteljesebb, hol gyengébb mértékben érvényesült). Ennek azonban szilárd alapja nem volt.

Lengyelországban ez időszakban a francia befolyás továbbra is erős volt. Az 1921-ben megkötött lengyel—francia katonai egyezmény — amelynek éle Németország és a Szovjetunió ellen irányult — 1926-ban itt is módosult, akárcsak a román—francia megállapodás. A közvetlen francia katonai beavatkozás kötelezettségét a közvetett váltotta fel. Ez részint a német határon való francia csapatösszevonásokban, részint a lengyeleknek szállítandó hadianyag-támogatásban jutott volna kifejezésre.²⁵

A lengyel diplomácia a kisantant államokhoz, elsősorban Csehszlovákiához, a lengyel határoknak Németországgal szembeni biztosítása érdekében,²⁶ és Romániához, a lengyel—orosz határok védelmében közeledett.²⁷ De közeledett tisztán gazdasági okokból is. E téren egyik fontos kérdés a közlekedés volt, ugyanis Lengyelországnak vasúti összeköttetése a világgal csak valamelyik kisantant-államon keresztül valósulhatott meg. Külső piac biztosítása viszont létérdeke volt a lengyel burzsoá

²⁴ Például: a cseh—lengyel fegyverzeti csere, vagy a cseh—lengyel, illetve román—lengyel tisztek vezénylése lengyel, román, illetve cseh vezérkari akadémiákra. H. L. VKF. 1927. 70. doboz. 1856/biz. Vagy a lengyel—román katonai tárgyalások egy esetleges orosz háborúra vonatkozóan.

H. L. VKF. 1928. 75. doboz. 17.967/biz.

²⁵ H. L. VKF. 82. doboz. 123.263/eln.

²⁶ A csehszlovákok hajlandók is voltak a lengyel határok sértetlenségének biztosítására, Danzig védelmére. H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 121.395.

²⁷ H. L. VKF. 1927. 70. doboz. 4852/biz.

és nagytőkés osztálynak. E célból folytak a tárgyalások az 1929-es év folyamán.²⁸

A francia orientáció mellett — különösen Pilsudski 1926 májusában végrehajtott katonai puccsa után — határozott közeledés történt a lengyel politikai vezetés részéről Anglia felé. Ennek magyarázata abban van, hogy Lengyelországnak sürgős külföldi kölcsönökre volt szüksége. Ezt elsősorban az angol és az amerikai tőkésköröktől remélhette.²⁹ Sőt a húszas évek végén — éppen gazdasági okokból — a lengyel burzsoázia kénytelen volt közeledni a német imperializmushoz is, de természetesen mereven ragaszkodott a danzigi korridor, a párizsi békeszerződésekben megvont lengyel—német határok sérthetlenségéhez.

A lengyel hivatalos politika Magyarország irányában tartózkodóan viselkedett. Ennek oka elsősorban a magyar kormány agresszív külpolitikája volt. Lengyelország a háborúból győztesen került ki. A békeszerződések számára előnyöket biztosítottak. Érthető tehát, hogy külpolitikája a békeszerződések sérthetlenségének elvén alapult. A magyar revíziós törekvések pedig ezt az elvet sértették. A lengyel burzsoázia nem volt ugyan ellene a közös lengyel—magyar határ eszményének, de semmiképpen sem kívánta annak megvalósulását elősegíteni,³⁰ annál is inkább, mivel számára a csehszlovák szomszédság politikailag és gazdaságilag sokkal előnyösebb és hasznosabb volt. Viszont a lengyel vezetés szívesen látta volna Magyarország közeledését a kisantant államokhoz, mivel érdekei azt kívánták, hogy Közép-Európában valamiféle kapitalista egységfront jöjjön létre, amely adott esetben egységesen léphetett volna fel a német, illetve az olasz imperializmussal, vagy a Szovjetunióval szemben. Ennek érdekében a lengyel kormány javasolta a magyar kormánynak, hogy hozzanak létre egy lengyel—magyar—román „uniót” és felajánlotta „jó szolgálatait” Magyarország és Jugoszlávia között is.³¹

Horthyék viszont csakis a maguk érdekeit szerették volna érvényesíteni és a lengyel—magyar viszonyok javulását úgy képzelték el, hogy az eltántorítja majd Lengyelországot a kisantanttól és a franciákkal való szakítást eredményezi.³² Ez a vágyuk azonban minden realitást nélkülözött.

A Horthy-rendszer külpolitikai felélénkülése és a revízió nyílt hangoztatása tehát úgy a kisantant-országok, mint Len-

²⁸ H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 123.413/el.

²⁹ H. L. VKF. 1930. 87. doboz. 17.175/biz.

³⁰ H. L. VKF. 1928. 75. doboz. 17.967/biz.

³¹ H. L. VKF. 1927. 70. doboz. 2503/biz.

³² Uo.

gyelország uralkodó osztályaiban elítélő visszhangot váltott ki. A békés kapcsolatok megteremtésére irányuló cseh, lengyel, jugoszláv kezdeményezések ebben az időszakban ismét kudarcba fulladtak, mert a magyar burzsoá és földesúri osztályoknak „távlatokba tekintő külpolitikáján” minden reális kísérlet megbukott.

S mivel a szomszédos államok elleni kalandor tervek megvalósítását eddig is valamelyik külső hatalom támogatásával gondolták el, a Horthy-kormányzat fokozott erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy olyan államokkal, amelyekben reménykedtek, szorosabb kapcsolatokat építsen ki.

A Horthy-rendszer külpolitikai orientációja a húszas évek végén

A magyar uralkodó osztályok politikusai — élükön Bethlen Istvánnal — szerették hangoztatni politikájuk realitását. Politikájuk azt is tanúsítja, hogy osztályérdekeik érvényesítéséhez reálisan is láttak sok kérdésben. Így nagy vonalakban helyesen ismerték fel és értékelték a nemzetközi helyzetet, nem egy esetben feltárták az egyes hatalmak közötti ellentmondások lényegét. Alapvető céljuk ebben az volt, hogy minden olyan helyzetet azonnal kihasználhassanak, amely előbbre viheti a revíziós, agresszív külpolitika megvalósulásának ügyét. De reális volt ez a „réalpolitika” az ellenforradalmi rendszer belső helyzetének megítélésében is. A Bethlen-kormányzat tisztában volt azzal, hogy a Horthy-rendszernek nincs tömegbázisa. Ezért igen nagy gondot fordítottak az emberek tisztánlátásának elhomályosítására. Rendkívül következetesen dolgozták ki és alkalmazták a terror és a demagógia módszereinek széles skáláját a lakosság dolgozó rétegei megfélemlítésére, politikai és erkölcsi magatartásuk befolyásolására.

A bethleni „réalpolitika” külpolitikailag elsősorban azon államok helyzetének bizonyos mértékű reális mérlegelését jelentette, amelyektől támogatást reméltek.

Az „aktív külpolitika” érvényre juttatását a tárgyalt időszakban elsősorban Angliától és Olaszországtól várták, de figyelemmel kísérték minden más ország részéről történő megnyilvánulást is, amely valami haszonnal kecsegtethette a magyar reakciót.

„A mi programunk az, hogy megélhetősi alapot kell először találnunk, akármilyen modus vivendi³³ a szomszédokkal

³³ „Modus vivendi” — „megélhetősi mód”, olyan feltételek, amelyek időlegesen lehetővé teszik két ellentétes oldal egymáshoz való békés viszonyát.

és egyformán barátságos viszonyt kell fenntartanunk a nagyhatalmakkal, mert mindegyik jóakarátára rá vagyunk szorulva.³⁴

Ezért helytelenítették, ha valaki nyilvánosan állást foglalt valamely nagyhatalom ellen, vagy mellett. Például 1928 novemberében a kormánypárt egyik tagjának kijelentése heves szemrehányást váltott ki a magyar politikusokból. Azt mondta ugyanis: „Magyarországnak az ellenforradalmi berendezkedésű országokkal kell politikát csinálnia, tehát az olasz szövetséghez kell ragaszkodnia, ellenben nincs semmi várnivalója Franciaországtól, melytől a múltban is mindig csak üldözést szenvedtünk, melynek a trianoni szerencsétlenséget köszönhetjük.”³⁵

Az ilyen túl nyílt vallomás a húszas évek végén még nem volt időszerű, mivel a horthysta politikai vezetés ebben az időben csak úgy tudott szövetségesek után kutatni, ha hivatalosan egyik nagyhatalom mellett sem tart ki, ellenkezőleg, lehetőleg minden befolyásos állam barátságát keresi. Annál is inkább, mivel az államok csoportosulása a nemzetközi vonatkozásban még ebben az időben nem volt határozott. *Ez az oka annak — többek között —, hogy ezekben az években a magyar politikai életben a különböző orientációk hívei között sem tisztázódtak még a frontok, egy táborba tömörítette őket a közös cél: a külső revízió és a belső megerősödés biztosításának érdeke.*

A külpolitikai irányzatok különbözősége abból fakadt, hogy a magyar burzsoázia és földbirtokos osztály egyes csoportjait melyik imperialista hatalom ipari tőkés és bankár köreiből fűzte szorosabb kapcsolat. S mivel az angol és rajta keresztül az amerikai tőkebehatolás kezdettől fogva nagy jelentőségű volt Magyarországra szempontjából — érthető, hogy az angol orientáció az egész rendszer időtartama alatt meglehetősen erős volt, azt csupán Hitler uralomrajutása Németországban és a magyar fasizmus németbarát szárnyának megerősödése tudta a harmincas évektől háttérbe szorítani. Éppen azért, mert a magyar agresszív körök felismerték, hogy az összes államok közül a hitleri Németország az a reális erő, amelynek támogatásával a revízió ténylegesen végrehajtható. Ez a reményük — ha nem is teljesen — meg is valósult.

Az angolokhoz való vonzódás az 1927/29-es években azonban még túlsúlyban volt, mert az angol imperializmus fő vezetője a szovjetellenes intervenciók terveknek. Ugyanakkor

³⁴ Magyar Külpolitika, 1928. december 1.

³⁵ Uo.

viszont — a revízió közvetlen lehetőségét tekintve — különösebb reményeket nem tápláltak az angolokkal szemben.

Ugyanis 1927-ben a magyar uralkodó osztályok revíziós körrei nagy port vertek az ún. „Rothermere-akció” körül. Abban bíztak, hogy ez az angol multimilliomos képes lesz megnyerni az angol burzsoá közvélemény rokonszenvét a magyar revíziós törekvéseknek. A horthysta diplomácia azonban rövid idő alatt rájött, hogy „rossz lóra” tett. Rothermere vészkiáltásai a trianoni szerződés veszélyességéről senkit sem ijesztettek meg, viszont kiváltották a hivatalos angol politika heves rosszalását.

Ugyanis Rothermere nyíltan hangoztatta Horthy-Magyarország területi igényei kielégítésének fontosságát. A hivatalos angol politika azért vetette el Rothermere indítványát és revíziót igenlő véleményét, mert ennek támogatása azt jelentette volna, hogy elveszti a kisantant államok rokonszenvét és bizalmát. A közép-európai francia befolyás csökkentését célzó és egy szovjetellenes intervencióra készülő angol politika nyilvánvalóan nem vállalhatott közösséget Rothermerevel.

Ennek következtében a magyar politikusok kénytelenek voltak elismerni a „Rothermere-akció” kudarcát és azt is, hogy ezeket a revíziós törekvéseket nemhogy az angol burzsoá körök, de még az Angliában élő magyar arisztokraták sem támogatták. Az angliai magyar urak véleménye szerint az egész akció fölösleges és káros volt.

Rothermere „propagandájának Magyarországra nézve káros hatása abban rejlik, hogy felzavarta a kedélyeket, figyelmeztette a Kis Entente politikusait, de pozitív hatások kiváltására hiányzik minden politikai súlya és kezdeményezése”³⁶ állapították meg.

Így Horthyék az egész „akción” semmit sem nyertek és azonkívül, hogy sok pénzt befektettek, még veszélyessé is válhatott volna számukra. Ugyanis a magyar revízió túlhajtott propagandája közelebb hozta egymáshoz a kisantant országokat és vezetett végül is katonai együttműködésük megszilárdulásához. Azonkívül igen félték attól is, hogy az „akció kudarcra tömegek csalódottságát fogja kiváltani, ami érzékenyen érintette volna a rendszer belpolitikai helyzetét”.³⁷

A magyar reakciónak ily módon el kellett temetnie Rothermere lordhoz fűzött reményeit és a hivatalos angol politikai körök szájaíze szerint módosítani Anglia felé folytatott külpolitikájának taktikáját. Tisztában voltak azzal, hogy adott idő-

³⁶ H. L. VKF. 1928. 75. doboz. 15.117/biz.

³⁷ H. L. VKF. 1928. 75. doboz. 16.707/biz.

szakban Angliától gazdasági és pénzügyi támogatáson kívül mást nem remélhetnek. A francia—olasz ellentétek kiéleződése a Földközi-tengeren (Angliának Indiába vezető legrövidebb útja volt ez) és ezek egymástól való távortartása és állandó elensúlyozása, valamint az angol belpolitikai válság éleződése valóban annyira lekötötték az angol politikai és diplomáciai körök energiáját, hogy minden figyelmüket erre koncentrálták. Így helyesen állapították meg Horthyék, hogy „Angliától a közeljövőben aktív, kezdeményező külpolitikát nem várunk”.³⁸ Mivel azonban az angol diplomácia Németország megnyerésének és megerősödésének fokozására is irányt vett, a magyar ellenforradalmi politikusok titokban bíztak abban, hogy Németországon keresztül esetleg a magyar fasizmus angol megsegítésére is sor fog kerülni.

Ezért az Angliához való viszony külső formáját ez időszakban a meghunyászkodó magatartás és a „szomorú sors” félteti kesergés adta meg. Tartalma viszont a *kivárás* volt. Kivárni azt az időt, amíg az angol uralkodó körök nagyobb rokonszenvet tanúsítanak Horthy-Magyarország iránt, kézzelfogható tényekkel bizonyítják be azt és akkor az angol imperializmus nagy nemzetközi súlyával nemcsak Franciaországot fogja megfékezni, nemcsak a kisantanttal szemben fogja megvédeni Magyarországot, hanem könnyebbé teszi Horthyék számára Lengyelország megnyerését is, mivel „Lengyelország megnyeréséhez angol behatás kell”,³⁹ ami ellensúlyozni tudja a francia befolyás egyeduralmát.

Addig pedig meg kell elégedni az angolok pénzügyi „segítségével”, azaz biztosítani az angol és rajta keresztül az amerikai tőke még nagyobb mérvű behatolását a magyar gazdasági életbe. Ezt az angol tőkésék szívesen is fogadták és a külföldi tőke feltétel nélküli térhódítása még jobban megszilárdította a magyar tőkegazdaság függőségét az imperialista nagyhatalmaktól — elsősorban Angliától.⁴⁰

Sokkal aktívabb és hathatósabb támogatást vártak a magyar uralkodó osztályok a *fasiszta Olaszországtól*. Nem véletlenül. Hiszen az olasz—magyar szerződés megkötése az első nyílt szövetség volt a versaillesi rendszer megtorpedözása céljából. Az olaszoktól a magyar kormányzat konkrét politikai és katonai segítséget kívánt megszervezni. Az olasz vezető körök

³⁸ Magyar Külpolitika, 1928. október 19.

³⁹ H. L. VKF. 1927. 70. doboz. 2503/titkos.

⁴⁰ Ezekben az években az ipari és kereskedelmi vállalatok részvényeinek több mint 22 százaléka volt közvetlenül a külföldi (főleg angol és amerikai) tőkés birtokában.

nem is zárkóztak el ezen kívánságok teljesítése előtt. Közbenjárásukkal hozzájárultak például ahhoz, hogy 1928 őszén Sopron és környéke végül is visszakerült Magyarországhoz. Természetesen ez a gesztus nagy jelentőségű szenzációvá dagadt a magyar revíziós politikában:

„Magyar szempontból igen nagy jelentőséggel bír az, hogy Olaszország nemcsak elismeri, hanem kifejezetten hangsúlyozza is a magyar kérdés és a magyar revíziós követelések önálló, független voltát és nagy történelmi átütő erejét...”⁴¹

Az olasz imperializmus azonban nem véletlenül támogatta a magyar revíziós külpolitikát. *Olaszország támogatott minden olyan mozgalmat, amely a versaillesi rendszer meggyengítésére irányult.* Saját revíziós céljai érvényesítéséhez nagyon jól fel tudta használni a magyar revíziós mozgalmat is, elsősorban Franciaország közép-európai politikájának ellensúlyozására, másrészt a kisantant államok, ezen belül pedig főként Jugoszlávia sakkbantartására. Ezért járult hozzá Magyarországot viszonylagos katonai megerősödéséhez is. És ezek a megokolások vezették az olasz imperialistákat ahhoz, hogy tárgyalásokat folytassanak Horthyékkel olyan haditechnikai anyagok szállítása tárgyában, amiket ez utóbbiak máshonnan beszerezni — legalább is egyelőre nem tudtak.⁴²

Titkos fegyverszállítmányok indultak útnak hamis lengyel címkék alatt Olaszországból Magyarországra és ugyancsak e célból kapott a magyar katonai vezetés több katonai felszerelési és fegyverzeti anyagot (pl. könnyű harcokocsi) az olasz hadiipartól. Bár az olasz külpolitika ebben az időszakban barátságos magatartást tanúsított Románia, Csehszlovákia, sőt Jugoszlávia irányában is, leghatározottabban Horthyékat támogatta, mégpedig azért, mert akkoriban még szorosabb kapcsolatok nem fűzték a revansista Németországhoz, sőt kifejezetten ellentétek voltak közöttük. Ahogy a német diplomácia nem nézte szívesen Horthyék olasz barátságát,⁴³ úgy az olasz fasiszmus sem örült az esetleges német—magyar közeledésnek.⁴⁴ Sőt ennek megakadályozásán teljes erővel fáradozott.

Ez a közeledés pedig *ténylegesen megvolt.* A magyar reakció németbarát híveinek fokozott felélénkülése következett be ezekben az években olyannyira, hogy maga Bethlen is szorosabb kapcsolatok kiépítését tervezte a weimari Németországgal. A magyar fasiszták azonban természetesen *nem* a weimari

⁴¹ Szudy Elemér: Európa és a magyar kérdés. Budapest, 1933. 45. oldal.

⁴² H. L. VKF. 1929. 85. doboz. 36.333.

⁴³ H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 123.786/ein.

⁴⁴ H. L. VKF. 1929. 79. doboz. 105.509/ein.

Németországtól, hanem az elkövetkezendő: nyíltan revansista, hitlerista Németországtól várták merész vágyaik beteljesedését. A német orientáció megerősödése ily módon a németországi hitlerista mozgalom megerősödésével és egyre gyorsabb előretörésével magyarázható. *Szorosabb együttműködés azonban még ebben az időben nem alakult ki a magyar és a német fasiszta csoportok között.* Annyi viszont már nyilvánvaló lett akkor is, hogy a német militarista körök Magyarországot a maguk számára kívánják megnyerni és biztosítani és egyáltalán nem szimpatizálnak a magyar uralkodó osztályoknak nemcsak az olaszokhoz, hanem a lengyelekhez⁴⁵ fűződő kapcsolataival és célkitűzéseivel sem.

Ily módon Magyarország külpolitikai orientációja az 1927—1929-es években gyakorlatilag Olaszországra és Angliára, potenciónalisán pedig Németországra korlátozódott. Az egész külpolitikai tevékenységnek alapvető változásokat eredményező *politikai és katonai értéke* nem volt, és nem járt azzal az eredménnyel, ami Horthyék revíziós vágyai teljesítésének reményét egy lépéssel is közelebb hozta volna.

A magyar ellenforradalmi rendszer azonban mindezt nem látta akadálynak ahhoz, hogy határozottan megkezdje a hadsereg újjászervezését és így biztosítsa az agresszív tervek megvalósulásához szükséges fő eszköz: a fegyveres erő megerősítését.

A horthysta katonai vezetés hadseregfejlesztési tervei a tárgyalt időszakban

Az állandó katonai ellenőrzés megszűnésével és a rendszer gazdasági megerősödésével a horthysta katonai vezetés nagyobb lehetőségeket nyert hadseregfejlesztési tervei valóra váltásához. Hangsúlyozták: „ahhoz, hogy külpolitikai barátokat szerezzünk, elsősorban fontos, hogy megfelelő erőt is képviseljünk”⁴⁶.

Ha ez biztosítva van — úgy vélték —, a külföld is hamarabb támogatja majd Horthy-Magyarországot és határozottan számításba veszik a magyar haderőt is a Szovjetunió elleni intervenció megszervezésében is. Ez esetben viszont megvalósulhatnak a revíziós álmok is. A haderő külpolitikai jelentőségének hangsúlyozása mellett azonban igen fontosnak tartották az

⁴⁵ H. L. VKF. 1929. 82. doboz. 123.786/ein.

⁴⁶ H. L. VKF. 1931. 1999.

erős hadsereg megteremtését *belpolitikai* szempontokból is. „Szükség van rá az állami rend érdekében is... a több generáción át a hadsereg fegyelméhez azokat nép nem nélkülözheti tartósan annak nevelő befolyását károsodás nélkül. Ezért szükségünk van az általános védkötelezettségre, s aki fegyveres szolgálatot teljesíteni nem képes, ezt a köz érdekében kifejtendő munkára kellene kötelezni.”⁴⁷

Azaz, az erőszakon felépülő rendszernek igen nagy szüksége volt a hadseregnek, hogy fegyveres erővel is megfékezze a tömegeket a lelki terror alkalmazásával párhuzamosan. Ezt bizonyítja az is, hogy már 1919-től a hadseregen belüli kiképzési idő nagy részét a karhatalmi feladatok végrehajtásának besúlykolása töltötte ki. Különösen megnőtt a hadsereg karhatalmi szerepe a fokozódó sztrájkmozgalmak és éhségfelvonulások idején. Az agresszív külpolitikai célok elérése mellett elsősorban az államhatalom belső helyzetének megszilárdításához és védelméhez volt szüksége a Horthy-reakciónak a gyors ütemű hadseregfejlesztésre. Ez az oka annak, hogy az 1928/30-as években katonai célokat szolgáló komoly pénzügyi fedezetet nem a meglévő létszámú hadsereg korszerűsítésére, fegyverek vásárlására használták fel elsősorban, hanem a hadsereg személyi állományának nagyfokú növelésére. A fegyvertelen munkások és parasztok sztrájkjainak leveréséhez, a tömegekkel szembeni közelharcához, nem volt égetően szükség a korszerű technikára, ehhez elegendő volt a szuronyok és a puskák számának megkészszerzése is.

Ezeknek a szempontoknak alapján dolgozta ki a Horthy-hadvezetés a hároméves hadseregfejlesztési programot. Ez a program az ún. „két hadsereg” elvén épült fel.

A békeszerződés katonai rendelkezéseinek értelmében a horthysta Magyarország csak toborzáson alapuló zsoldos-hadsereget tarthatott fenn. Ezt a magyar katonai vezetés 1927-ig, egyrészt gazdasági okokból, másrészt politikai okokból (a katonai ellenőrző bizottság Magyarországon tartózkodása miatt) kénytelen is volt betartani. A zsoldos hadsereg fenntartása azonban igen sokba került. (Pl. egy zsoldos katona zsoldja 10 napra 28 pengő volt, a sorozással behívott katonáé viszont csak 2 pengőt tett ki!) Ehhez járult még az is, hogy a toborzási rendszer (amely szerint 6—12 évre kellett vállalni a szolgálatot) nem adta meg minőségben azt az emberanyagot, amire a horthysta hadvezetésnek szüksége volt. Mindezeknek a kényszerítő körülményeknek hatására fogadta el az ellenforradalmi katonai vezetés a

⁴⁷ Katonai Közlöny, 1925. 3—4. szám, 316. oldal.

20-as években a nyugati burzsoá katonai körökben vitatott „kishadsereg” elvét. Ez az elv abból indult ki, hogy a korszerű haditechnika lehetővé teszi az államapparátus számára egy kislétszámú, technikailag jól felszerelt hadsereg fenntartását a tömeghadsereg helyett. Ez nemcsak a hadseregfenntartás anyagi kiadásainak csökkentése szempontjából volt szimpatikus a nyugati katonai vezetésnek, hanem abból a szempontból is, hogy az ütőképes „kishadsereg” kiküszöbölne a széles néptömegek alkalmazását, azaz a dolgozó rétegek felfegyverzését is háborús konfliktus esetén, ezzel megakadályozná a forradalmi mozgalmak létrejöttét a hátszágban.

Horthyék a „kishadsereg” elvét átvették, de elsősorban a már említett kényszerítő körülmények miatt. A „kishadsereg” elve azonban a horthysta katonai vezetésben nem volt teljesen azonos a nyugati katonai teoretikusok elképzelésével. Horthyék az általuk hangoztatott „kishadsereget”, a zsoldos hadsereg viszonylatában csupán *kerethadseregnek*, egy későbbi tömeghadsereg *kiképző keretének* fogták fel.

Mihelyt a kényszerítő körülmények megszűntek, azaz a gazdasági helyzet bizonyos fokú megerősödése lehetővé tette a hadikiadások növelését és eltávozott az országból a katonai ellenőrző bizottság — a horthysta katonai vezetés azonnal hozzálátott a tömeghadsereg kiépítéséhez. Az 1928-ban meginduló hadseregfejlesztés eredményeképpen megkezdődött a meglévő zsoldos hadsereg fokozott leépítése és a hadkötelezettségen alapuló tömeghadsereg megteremtése. Ehhez lényegében a tiszti létszám biztosítva is volt, mivel a békeszerződés katonai rendelkezéseit elsősorban a tiszti káderek átmentése és a hadianyag elrejtése céljából játszották ki éveken keresztül.

Az 1928-as hadseregfejlesztési program célja kettős volt. *Egyrészt*: emelni a Horthy-hadsereg létszámát, *másrészt* megteremteni a korszerű fegyvernemek minimumát és enyhíteni a meglévő fegyvernemek közötti aránytalanságot.⁴⁸

A hadseregfejlesztési programtervezetet az 1927. december 20—23-án megtartott koronatanács ülésen vitatták meg és hoztak határozatot a program végrehajtásáról.

Elhatározták, hogy a honvédség és a fegyveres őrtesületek összlétszámát 62 563 főre emelik (ebből kb. 42 000 fő tartozik majd a hadsereg állományába). A létszámemelés egy részét egyelőre rejtetten kívánták végrehajtani, mégpedig a rendőrség és a csendőrség létszámának terhére. Így 1928. július 1-től 1930.

⁴⁸ H. L. VKF .1931. 1999.

július 1-ig a rendőrség átadott 2036 főt, a csendőrség pedig 3964 főt, azaz összesen 6000 főt.⁴⁹

A létszámemelés zömét behívások útján biztosították. Az első behívásokat 1929-ben eszközölték, ekkor hívták az 1908, 1909-es korosztályokat.

A hadsereg átszervezése programjában a tüzérség, a műszaki csapatok, a híradó-, a páncéljármű-, a légi fegyvernemek a lovasság, a vasútépítő csapat, a testnevelés, a vámőrség és a folyamőrség fejlesztése szerepelt.

Ennek megoldása részint *ikrezéssel* (minden egység és al-egység egy másik keretetét is magában rejtette), másrészt a meglévő alakulatok létszámának feltöltésével és a hadrendben eddig nem szereplő új alakulatok felállításával, rejtetten és nyíltan (pl. közlekedési ezredek) oldották meg a hadseregszervezés problémáját.⁵⁰

A szervezési program végrehajtása három ütemben történt és minden ütemidőszak az adott év október 1-ével kezdődött meg. (*Első* ütem: 1928. október 1., *második* ütem: 1929. október 1. és *harmadik* ütem: 1930. október 1.)

A hadseregfejlesztés költségei számos más tárcát terheltek, így főként a belügyit, amely a hadseregszervezésre a három év alatt 31 354 729 pengőt adott.⁵¹ De jócskán megnövekedett az állami költségvetésen belül a honvédelmi tárcának nyíltan biztosított összeg is.

Év	Rendes kiadásra	Rendkívüli kiadásokra		Összesen
		Átmeneti	Be- ruházásra	
1927/28 ⁵²	115 113 543	35 040	—	115 148 583
1928/29 ⁵³	131 001 010	35 040	1 800 000	132 836 050
1929/30 ⁵⁴	148 747 000	—	2 000 000	150 747 000

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

⁵² H. L. VKF. 1928. 73. doboz. 4072/biz.

⁵³ H. L. VKF. 1929. 78. doboz. 1071/biz.

⁵⁴ Uo.

Azaz a honvédelmi tárca a tárgyalta időszakban a hivatalos állami költségvetésből 398 731 633 pengőt kapott! Ebből csak az átszervezésre összesen 102 millió pengőt fordítottak.⁵⁵

A nagy befektetés ellenére ezek az *ütemtervek anyagilag mégsem voltak sem megalapozva, sem fedezve*. A legsúlyosabb problémák egyike az *elhelyezés* volt. Viszonylag kevés és főleg rossz állapotban levő laktanyák a megnövekedett létszámú alakulatok⁵⁶ befogadására kevésnek bizonyultak. A nehézség áthidalását nagyszabású laktanyaépítkezéssel kívánták megoldani.⁵⁷ Erre elvben a Minisztertanács biztosította is a szükséges 64 millió pengőt.⁵⁸ Azért elvben, mert gyakorlatilag négy magyar banktól, vagy esetleg ezeken keresztül külföldi bankoktól akartak kölcsönt felvenni, ez azonban elég nagy akadályokba ütközött. Az elhelyezés költségeit egyelőre saját erőből — azaz a dolgozó nép terhére — az adókból kellett fedezni.

Az átszervezésnek különösen az első ütemét jellemezte az anyagi, pénzügyi megalapozatlanság. Ezt azzal próbálták igazolni, hogy az „átszervezés 1. üteme meglepetésszerűen jött”.⁵⁹ Ez azonban nem felelt meg a valóságnak, mivel több hónap állott a horthysta katonai vezetés rendelkezésére az első ütem végrehajtásához.

A lényeg nem is a „meglepetésszerűségben” volt, hanem *abban, hogy nem gondoskodtak arról, hogy a tervek megvalósításához szükséges anyagi feltételek biztosítva legyenek*. Az ország anyagi helyzete nem bírta el a mennyiségileg megnövekedett hadsereg felszereléséhez szükséges beruházásokat. A burzsoázia és a földbirtokos osztályok viszont egyelőre nem kívántak nagyobb anyagi áldozatokat hozni a saját katonai céljaik érdekében. Így következett be, hogy az újonnan felállított alakulatoknál „az emberek *lehetetlen ruházatban* voltak. A nadrág csak a térdig ért, azon alul lábszártekeresztet viseltek a novemberi hidegben. Az egyik alakulatnál *motoros üteg* szerepelt. Itt egy nagy löveget kb. 25 tüzér húzott *kötélen*... és egy újonnan felállított lovasszázadnál nem volt nyereg, ruházat, fehérnemű.”⁶⁰

Igen kevés volt a gépkocsi is, ami alapján nehézkessé tette az egész hadsereget. A tervezett oldalkocsis motorkerékpárokban 100%-os hiány volt. Nagymérvű volt az anyagihiány külö-

⁵⁵ H. L. VKF. 1929. 85. doboz. 136.875.

⁵⁶ A hadseregben 100 százalékos létszámemelés volt a 2. ütemben.

⁵⁷ Érdekes megjegyezni, hogy elsősorban a nagyobb mezőgazdasági és ipari vidékek központjaiban kívánták a laktanyai férőhelyeket bővíteni.

⁵⁸ H. L. VKF. 1929. 85. doboz. 36.181.

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Uo.

nösen a tüzér és a műszaki alakulatoknál. A nehéztüzérségnek nem volt vontatója, kevés volt a löveganyaga és gyakori a löveg-robbanás (főleg a 10 cm-es 14/a M. tábori tarackok váltak harc-képtelenné).⁶¹

A műszakiak sem gépekkel, sem hadianyaggal, sem rob-bantószerekkel nem rendelkeztek, de nem volt megfelelő szerelőruhájuk és elegendő sátorlapjuk sem.⁶²

Altalában az egész felfejlesztett hadsereg felszerelése igen hiányos és kezdetleges volt. A korszerű fegyvernemek lényegében csak papíron jöttek létre, mert a nehéztüzérségnek, páncélos- és légi fegyvernemnek stb. nevezett alakulatok korszerű haditechnikával nem voltak ellátva. Repülőgépek, harckocsik,⁶³ páncélelhárító fegyverek csak minimális mennyiségben voltak. A harckocsik ellen rendszeresített „gyalogsági ágyúk” korszerű páncélzat áttörésére teljesen alkalmatlanok voltak.

Nagy problémák voltak a *lőszer-szükséglet* biztosítása körül is. Keserűen ismerték be — természetesen csak titkos és bizalmas jelentéseikben —, hogy a „háborúra való *jelenlegi felkészültségünk mellett* hadseregünk háborús értéke lőszer hiánya miatt, 0”.⁶⁴

A hadsereg felfejlesztése lőszerbiztosítás nélkül nem lehet-séges — állapították meg helyesen — és arra törekedtek, hogy a szükséges lőszer-t biztosítsák valami úton-módon.

„Mivel pénzügyi helyzetünk-ből kifolyólag esetleg 15—20 év múlhat el, amíg jelenlegi fegyverzetálladékú hadseregünk konkrét lőszer-szükségletének *csak felét* is biztosítani képesek vagyunk”,⁶⁵ ezért a vezérkar 3. osztálya (anyagi, pénzügyi stb. kérdésekkel foglalkozó csoport) azt javasolta a vezérkari főnök-nek, hogy ha kell, külföldi kölcsönök segítségével is fokozott mértékben biztosítsák a hadsereg lőszerellátását és legalább *egy hónap* szükséglete fedezve legyen.⁶⁶ A Horthy-hadseregben az egyik sürgető feladat ebben az időszakban az volt, hogy meg-felelő minőségű és mennyiségű lőszer álljon a rendelkezésre és a sokfajta és különböző űrméretű fegyverek helyett lehetőleg kevesebb fajtájú, korszerű fegyvereket, lövegeket szerezzenek be. Helyesen állapították meg azt is, hogy a hadsereg hadrafog-hatósága csak úgy érhető el — többek között —, ha a katonák megfelelő lőkiképzést is kaptak nemcsak elméletben, de a gya-

61 H. L. VKF. 1929. 80. doboz. 105.646.

62 H. L. VKF. 1929. 80. doboz. 105.857/eln.

63 Az Ansaldo-cégtől kapott kis harckocsik korszerűtlenek, gyengék voltak.

64 H. L. VKF. 1927. 71. doboz. 117.

65 Uo.

66 Uo.

korlatban is. Tehát fokozottabb mértékben biztosítani kell a kiképzéshez szükséges lőszer mennyiséget is.

A hadseregfejlesztés „gigászi” programjához tehát a leg-
alapvetőbb feltételek sem voltak meg.

Az kétségtelen, hogy az 1928/30-as években a Horthy-had-
sereg mennyiségileg és bizonyos fokig minőségileg is más, na-
gyobb értékű volt, mint az azt megelőző időkben (1919—1927).

A hadseregfejlesztés három esztendeje alatt a horthysta
katonai vezetés megtette az első lépéseket az általános védköte-
lezettségen alapuló kötelező katonai szolgálat bevezetéséhez, a
„zsoldos” hadsereg teljes leépítéséhez.⁶⁷

Az 1927 májusában 22 000 fős hadseregből 1930-ban 42 000
fős békehadrend alakult, amely annyiban volt fejlettebb az elő-
zőnél, hogy jobb lett a gyalogság és a tüzérség egymáshoz való
aránya és létrejöttek egyes új fegyvernemek keretei is. Szá-
mos, addig rejtett alakulat nyílttá vált. A gyalogság szervezésé-
nek korszerűsítésével pedig lényegében megalakultak a gyalog-
ság modern tűzfegyverekkel rendelkező alakulatainak felállító
keretei is esetleges mozgósítás esetére.⁶⁸ (Kocsizó géppuskás szá-
zad, aknavető szakasz stb.)

A felfejlesztés azonban nem járt együtt az egyes fegyver-
nemek harcértékének növekedésével. Bár kétségtelen megnőtt
a kiképzésben részesültek száma az ország fegyverfogható la-
kossága körében. 1928 őszétől a rendszeresített létszám, vala-
mivel több mint egyharmadát öthavonként kiképzésre bevonult
újoncok képezték.

A kiképzésben azonban továbbra is a szabályzatokhoz való
merev ragaszkodás uralkodott. Bár határozott törekvés volt ta-
pasztható az irányban, hogy a kiképzést reális alapokon kell
megtervezni és a gyakorlatok feltételezéseit ne az íróasztal-
loknál ülve gondolják ki, hanem azokat a valóságos helyzet
adja, ez a törekvés nem tudott tért hódítani, megtört az osztrák
elveken nevelkedett, a sémákat féltiszázó, vezető beosztású
tisztok és tábornokok ellenállásán.

A Horthy-hadvezetés nem tudta a gyakorlatban megvaló-
sítani és következetesen biztosítani azokat a követelményeket,
amelyeket a korszerű harc állít a hadsereg elé. A csapatgya-
korlatokat — hogy a szemlélők meg legyenek elégedve —, a
résztevő csapatok *előre betanulták*. A végrehajtás során nem
használták ki a *meglepés* lehetőségeit, sem közelfelderítést,

⁶⁷ E problémával Tóth Sándor: „A Horthy-hadsereg szervezete” címmel írt
tanulmánya foglalkozik részletesen. Hadtörténelmi Közlemények. 1958. 1–2. és 3–4.
számai.

⁶⁸ Uo.

sem közelbiztosítást nem alkalmaztak, az akadályok *leküzdése* ismeretlen fogalom volt, hiszen még egy patakon való átkeléshez is az előző napon *szükséghidat* vertek!⁶⁹ A menetgyakorlatok mentesek voltak minden harcszerűségtől, a csapatokat nem álcázták, az összeköttetés megszervezésére és fenntartására nem fordítottak gondot.

Ez a tarthatatlan állapot még súlyosabb következményekhez vezetett az átszervezés során. 1929-ben az eddigi kiképzés módszerét is meg kellett változtatni. Elsődleges feladattá vált, hogy az átszervezés során megbolygatott kötelékeket — főleg alosztályokat (vi. alegységeket. G. Á.) — megszilárdítsák és az új összetételű egységek vezetését megerősítsék.⁷⁰ A csapatok súlyos anyagi krízissel küzdöttek. Éppen ezért 1929-ben bemutató gyakorlatokat nem is tartottak, abból a *reális* megokolásból kiindulva, hogy „a vezetést és a csapatot olyan feladatok elé állítani, melyek megoldásához az eszközöket megadni nem tudjuk, a végrehajtás során torzképeken és helyt nem álló vélemények kialakulására vezethet. Mindez pedig éppen akkor, amikor esetleg évekig nem lesz alkalmunk helyesbíteni azt, amit ez évben ily irányban kiváltunk, a legkevésbé kívánatos.”⁷¹ Ezért ebben az évben a Horthy-hadsereg csapatgyakorlatait általában főleg *osztálykeretben* és csak néhány napon át gyalog- és lovasezred-csoportban tartották meg. Ezek a szűkségből megvalósított csapatgyakorlatok viszont azt eredményezték, hogy az ezred- és dandárparancsnokok nem tanulták meg a harcászati vezetést a gyakorlatban, a viszonyossági gyakorlatok hiánya pedig az együttműködés gyakorlását, az összefegyvernemi harc vezetésének elsajátítását tette lehetetlenné.

Mindezeknek következtében az átszervezés fokozott üteme ellenére a Horthy-hadsereg nem lett korszerűbb. A hadrafoghatóság színvonalát még szerintük is csak néhány alakulat érte el, de nem volt egyáltalán hadrafogható például a nehéztüzérség,⁷² sem a műszaki⁷³ alakulatok. A korszerű fegyvernemek keretei nagyfokú tiszthiánnyal küzdöttek. Így például a műszaki fegyvernemnél rendszeresített 280 tiszti hely közül 93-at nem töltöttek be,⁷⁴ de a beosztottak sem voltak műszakilag jól képzettek.

A megduplázott létszámú hadsereg *katonai értéke* tehát nem lett több, mint azelőtt volt és a kisantant államok leg-

⁶⁹ H. L. VKF. 1928. 74. doboz. 5616.

⁷⁰ H. L. VKF. 1929. 81. doboz. 5159/titkos.

⁷¹ Uo.

⁷² H. L. VKF. 1929. 80. doboz. 105.646.

⁷³ H. L. VKF. 1929. 80. doboz. 105/857/elh.

⁷⁴ Uo.

gyengébb haderejével szemben is rendkívül hátrányos helyzetben volt.

Ami *politikai értékét* illeti, az még rosszabb lett. A dolgozó tömegek nyomorúsága és elkeseredése éreztetette hatását a katonák körében is. Gyakoriak voltak a szökések és elég nagy százalékot tett ki az öngyilkosok száma. A közkatonák aggódtak családjaikért és nem akartak fegyvert fogni a dolgozó embe-
rekre. Ez igen nagy gondot okozott a fegyveres erőszakra épült horthysta államvezetésnek. Nem véletlen, hogy ebben az időszakban ismét nagyon sokat beszéltek a hadsereg „politikamentességéről”. A történelmi feladatok” megvalósítása megkövetelte az egyszerű katonáktól, hogy feltétlen engedelmességgel szolgálják a magyar ellenforradalmi rendszert, annak belső és külső érdekeit. S hogy ez törvényileg is biztosítva legyen, életbeléptették az új katonai büntetőtörvénykönyvet. Ez törvénybe foglalta, hogy a gyávaság — hazaárulás. „A gyávaság büntette akit tisztjei a „belső ellenség”, azaz a sztrájkoló munkások és parasztok ellen kivezényeltek, parancsra nem lő a tömegekbe — gyáva, tehát hazaáruló, amely büntettet háború esetén halállal is lehet büntetni.⁷⁶

Ez volt a „politikamentesség” a gyakorlatban. Ennek a kódexe a KBTK. volt, amelynek létrehozója Gömbös Gyula honvédelmi miniszter volt! A KBTK. kiadása fontos lépés volt a hadsereg belső funkciójának érvényesülése és a hadrafoghatóság szilárdságának biztosítása útján.

Ha összegezzük a Horthy-kormányzat 1927—1929-es évi külpolitikai és katonai tevékenységének eredményeit, megállapíthatjuk, hogy az ellenforradalmi rendszer politikusai mindent megtettek az agresszív célok megvalósítása érdekében és sikerült is bizonyos eredményeket elérniük.

A magyar burzsoázia és földbirtokos osztály politikusai felismerték, hogy a gazdasági válság világjelenség, de abban reménykedtek, hogy a külföldi tőkével megszilárdított magyar gazdasági életet nem fogja oly erősen áthatni, mint más kapitalista országokét. A Bethlen-kormányzat mindenesetre igyekezett megfelelően biztosítani az ellenforradalmi rendszer szilárdságát. Arra összpontosította erejét, hogy megfelelő létszámú katonai erő álljon rendelkezésére néppellenes politikájának érvényesítéséhez: *külpolitikailag* a Szovjetunió és a kisantant államok elleni támadó fellépéshez egy esetleges szovjetellenes in-

⁷⁵ KBTK. 1929. 243. §.

⁷⁶ Uo. 481. §.

tervenció megindulása esetére, *belpolitikailag* az elnyomott és kizsákmányolt dolgozó tömegek mozgalmainak gyors és erőszakos leveréséhez.

A kapitalizmus kezdődő általános gazdasági válsága Magyarországon ebben az időszakban még valóban nem éreztette annyira a hatását, mint pl. a szomszédos kapitalista országokban, de elkerülhetetlenül közeledett.⁷⁷

⁷⁷ Jellemző, hogy éppen a külföldi tőkéktől való függés következtében a gazdasági válság Magyarországon a *pénzügyi* válsággal kezdődött, azután terjedt át az ellenforradalmi nemzetgazdaság egészére.